

ATT GE INTIMITETEN EN CHANS

En tjej som lämnar dörren öppen för en främling hon bara mött på nätet. En annan som kände pirret redan när hon såg en fångslad prinsessa i en Disney-film. Behöver vi oroa oss för att de inte vet vad de gör?

Av **Sanna Rayman**

Ledarskribent på *Svenska Dagbladet*

Foto av Freddie Sandström

DEN ENKLA PRINCIPEN i kognitiv beteendeterapi mot fobier känner de flesta till. Är man rädd för spindlar ska man sakta men säkert utsätta sig för deras närvaro, tills man plötsligt en dag klarar av att ha en fågelspindel i näven. Lär känna objektet i vilket du placerat din fruktan och finn plötsligt att din skräck var onödig – eller åtminstone överdriven.

Ibland tänker jag att jag borde göra något åt min spindelfobi. Å andra sidan, det är inte så illa att min fobi hindrar mig i min vardag. Bodde jag på landet eller i ett mer tropiskt klimat vore allt en annan femma. Då vore skräcken mer påtaglig och besvärande. Ett hinder.

EN TJEJ I MIN perifera bekantskapskrets gjorde en gång något dumdrigt. Hon hade haft kontakter av intimare slag på internet och stämde träff med en kille hon aldrig hade träffat. Dejten bestod i att han skulle komma hem till henne. Hon skulle lämna dörren olåst och sitta med ögonbindel på en stol, naken. Han kom dit och vi kan lyckligtvis runda av med slutet gott, allting gott. Hennes vänner blev emellertid upprörda när de fick höra talas om tilltaget. Hur kunde hon göra något sådant utan att rigga ett skydds nät? Så oansvarigt! Och visst, nog hoppade hon från en klippa utan säkerhetslina.

Förklaringen till risktagandet lades under skvallriga samtal i hur hon en gång gjorde sin sexuella debut – nämligen genom våldtäkt. Några längre analyser fanns egentligen inte, kopplingen mellan det ena och det andra ansågs självklar. Det vet man ju liksom att övergrepp hänger ihop med utagerande sexualitet och självdestruktiva handlingar. Har väl att göra med att man som offer känner sig värdelös och smutsig eller vad det nu är ...

”Man förutsätter helt enkelt att kvinnor som varit med om övergrepp drivs av ett behov att skada sig själva, och att prostitution är ett sexuellt självskadebeteende.”

I början av sommaren skrevs det en del om en 16-årig flicka som haft våldsex med en 32-årig man. Det var flickans mamma som upptäckte att hon hade sår på kroppen, och gjorde en polisanmälan. Efter det väcktes åtal, och i nyhetsrapporteringen om fallet kom det bland annat fram att flickan tidigare hade blivit utsatt för våldtäkt, eller i alla fall sagt detta till sin äldre sexpartner när de träffats på nätet. Jag ser det inte som orimligt att åtal är väckt mot mannen, givet att flickan är omyndig. Där emot är det problematiskt om domen blir fällande och därmed ger upphov till en praxis där mindre våld än vad som kan uppstå i en boxningsmatch blir normerande också för BDSM-partner med både jämnare och högre ålder. Men den diskussionen får vi ta när domen faller.

I samtal om det där fallet fick jag ofta intrycket att många tog för givet att när kvinnor intresserar sig för BDSM (bondage/disciplin, dominans/underkastelse samt sadism och masochism) så är det ett led i ett självskadebeteende. Det är kanske inte så förvånande att sådana tolkningar görs med tanke på att det var så sent som årsskiftet 08/09 som Socialstyrelsen i Sverige slutade betrakta BDSM som en sjukdom. Men här finns också en parallell till andra områden där beteenden som vid en hastig anblick förefaller självdestruktiva blir argument som används i debatten utan att någonsin ifrågasättas.

I diskussionen om sexköpslagen reduceras kvinnor som prostituerar sig regelmässigt till offer och fråntas egna synpunkter i omhändertagandeprocessen. I sin statliga utredning av sexköpslagen som kom i somras pekar utredaren Anna Skarhed ut ett starkt samband mellan prostitution och tidigare erfara-

renheter av sexuella övergrepp. Detta samband används ofta som ett argument för sexköpsförbud, utan att förklaras närmare. Man förutsätter helt enkelt att kvinnor som varit med om övergrepp drivs av ett behov att skada sig själva, och att prostitution är ett sexuellt självskadebeteende.

På ett mer allmänt plan är det inte en obekant förklaringsmodell att vi nästan slentrianmässigt sätter sexuellt utagerande eller promiskuitet i samband med övergrepp eller allmän trasighet – som i fallet med min väninna. Tesen tycks vara att tjejer som har upplevt tråkigheter helt mister förmågan att veta vad som är bra och dåligt för dem sexuellt sett. Som om man blev dum av övergrepp.

Samtidigt som jag finner den slutsatsen alltför simpel, tycker jag mig ha tillräckligt många exempel i min närhet på hur väninnor med en mer avancerad sexuell praktik – eller en allmän sexfixering – visar sig ha just tråkiga erfarenheter i bagaget. Helt tagen ur luften verkar kopplingen mellan mörka minnen och en mer risktagande sexualitet inte vara. Eller?

I BOKEN *F-ordet: mot en ny feminism* (Alfabet, 2008), argumenterar Anna Svensson, som själv har blivit våldtagen, emot konceptet våldtäktsoffer och menar att det begreppet kan stjälpa mer än det hjälper. Hon föredrar begreppet våldtäktsöverlevare.

– Det är ju fortfarande ett identitetsord, men om jag måste välja så föredrar jag det. Både jag och flera jag känner med samma erfarenheter har nästan haft en känsla av att man är dömd till att vara ett offer.

Blir man destruktiv av en våldtäkt?

– Jag hade rätt dålig självbevarelsedrift periodvis och det är inte ovanligt. Jag tror att många sätter sig i tvivelaktiga situationer för att känna någon sorts kontroll, men också för att mata monstret.

Mata monstret, det innebär att man vill återuppleva?

– Ja. Det kan säkert verka snurrigt utifrån sett, men jag tror det kan vara till nytta. Det kan vara farligt också förstas, men ett ragg på krogen är inte ofarligt för någon. Men det är klart, tar du större och fler risker så ökar också risken att du gör dig illa.

– Annars tror jag att måttet på vad som är skadligt snarare är hur man känner sig dagen efter. Om strategin yttrar sig på ett sätt som gör att du mår dåligt efteråt kan det vara läge att fundera.

Anna gör en intressant iakttagelse apropå BDSM-temat. Hon konstaterar att det är fullt möjligt att BDSM faktiskt är ett tryggare sätt att ta risker i bemärkelsen att hela praktiken är mer uppstyrd. Det finns regler som omgärdar det som händer, överenskomna ”stoppord” som betyder att leken är över. Det är sant. Å andra sidan är kanske riskerna än större om det slår fel i en sådan situation.

På gothbarbie.se bloggar Hanna Söderström, som gjorde sin första BDSM-erfarenhet vid arton års ålder. Apropå fallet i Skåne skrev hon ett eftertänksamt inlägg om BDSM-scenens moraliska ansvar att markera emot individer vars iver eller hänsynslöshet blir nybörjarnas urspårade debut. En solig dag i Västerås frågar jag henne om det är en vanlig fördom man möter som BDSM-utövare – att skälet till preferensen skulle vara dåliga upplevelser i bagaget.

– Jag tror att det framför allt är så för

kvinnor. Tjejer får ofta en offerroll när det kommer till sexualitet. Vill man utsetta sig för något som ur samhällets perspektiv är ”dåligt” förklaras det med bakomliggande trauman. Särskilt dåligt passar väl BDSM med feminismens ideal om att kvinnan ska vara självständig och man ska ha jämställdhet i sitt förhållande.

Kan man inte ha det?

– Jo, absolut. Frågan om man verkligen kan vara undergiven och ändå ha jämställdhet i relationen dyker rätt ofta upp. Och det är klart att man kan det. Man väljer bara att överlämna makten i vissa lägen.

Ser du någon gemensam nämnare hos de människor som söker sig till BDSM?

– Det finns de som på något sätt har det inom sig, mer som en läggning. När jag var liten såg jag Disney’s *Aladdin*. I slutet var det en scen där Jasmin blev tillfångatagen av Jafar. Den var inte alls sexuell, men hon var i kedjor och jag, som inte ens hade kommit i puberteten, fick ett konstigt pirr i magen. Jag relaterade till det utan att veta varför.

– Sen tror jag det finns de som tycker att hela BDSM-scenen är cool och spännande. Då är det mer av en krydda i sexlivet.

Tror du att personer med dåliga erfarenheter söker sig till BDSM av självdestruktiva skäl?

– Det finns säkert sådana, men det är väldigt svårt att uttala sig om huruvida det finns ett direkt samband. Alltså, många människor har bagage och de kan hamna i alla möjliga situationer.

Hanna har rätt. Frågan är – eller borde vara – svår att uttala sig om. I alla fall finns det inte mycket vetenskap att stycka sina uttalanden med, vilket möjligen förklarar varför utrymmet för allehanda tvärsäkerheter är så stort.

Wiktor Södersten är psykolog och siktar på att forska på området sexologi. Han bekräftar min bild av brist på handfast forskning. Fallstudier och djupintervjuer överväger, och det rå-

Hanna Sandström.

der brist på breda kartläggningar. Visst finns det även kvantitativ forskning, men sällan på hela populationer så att man verkligen kan säga något om människor i gemen. Det blir förstas problematiskt, menar han. Bara en sådan sak som att hävda samband mellan dåliga erfarenheter och mer avancerad sexuell praktik är svårt. Har man haft mer sex är sannolikheten också större att man dessutom har gjort en del dåliga erfarenheter på vägen.

En stor studie sticker ut. Den är gjord i Australien och visar inga särskilda samband mellan vare sig erfarenhet av tvång eller psykisk ohälsa och BDSM-utövning. Tvärtom finns det signifikans i motsatt riktning: Män som ägnar sig åt BDSM mår generellt bättre psykiskt. Och kvinnorna mår lika bra som kvinnor i allmänhet. Att döma av denna studie verkar generaliseringen om trasiga skäl inte stämma.

Samtidigt kan jag inte värja mig ifrån att den kan äga viss logik – åtminstone i de fall där bagage finns. Om en vanlig strategi för att hantera våldtäkter är att, som Anna Svensson säger, ”mata monstret” vore det väl rimligt att tro att BDSM

för en del kan framstå som en möjlig utfo-

dringsarena? Här erbjuds ju tvång och våld i kontrollerad form? Jag dryftar mina tankar med Xzenu Cronström Beskow, beteendevetare och föredragshållare på temat under årets Pridevecka och han tycker inte att jag är helt fel ute.

– Sexualitet kan användas som självskadebeteende, inget snack om saken. Men det finns ingen skarp gräns mellan sunt och osunt, en i sig själv sund sexualitet kan missfärgas av tidigare trauman och därmed få drag av destruktivitet.

Så det måste inte vara en vilja att faktiskt skada sig som ligger bakom bara för att man har dåliga erfarenheter?

– Nej, dessa drag är inte nödvändigtvis destruktiva, de kan också vara ett sätt att bearbeta det destruktiva och ta tillbaka kontrollen över sin kropp och sexualitet.

BDSM som konstruktiv krishantering, typ?

– En av mina tjejkompisar anser sig ägna sig åt just detta. Samtidigt blev hon väldigt lättad när hon hittade sin barnoms barbidockor som hon bundit och satt ögonbindel på – fyndet bevisade för henne att hennes sadomasochistiska sexualitet inte orsakades av den misshandel hon var utsatt för i tonåren. Att hon kan använda masochismen för att bearbeta misshandeln är ett separat fenomen.

Kan man dra en parallell från debatter som den om sexköpslagen, där kvinnor ofta blir offer som inte antas begripa vad som är bra för dem, till fördomarna kring BDSM?

– Vi har två utbredda fördomar här: Dels att om en tjej alls är sexuell så är det tecken på att hon lider av psykisk ohälsa och inte vet vad hon gör. Vilket också är ett praktiskt sätt att skuldbelägga offret när killar på grund av bristande kommunikation eller ren skitstövighet går över hennes gränser. Dels att masochism som sådant avfärdas som psykisk ohälsa och självskadebeteende,

Det är inget snack om att sexualitet kan användas i ett självskadebeteende, säger beteendevetaren Xzenu Cronström Beskow.

en fördom som lätt kan bli självuppfyllande. Lär man folk att de är osunda kommer de också att bli osunda.

Så vad lär vi folk? BDSM har onekligen dubbla ansikten. I ena stunden är det en sexualitet bland andra, låt vara lite mer kittlande. Lack och läder höjer inga ögonbryn i musikvideor. Handklovar med rosa fluff kan inhandlas på Butterick's, mer designade pryglar finns att tillgå i Pub-gallerian i Stockholm. Smiskskämt är förresten gamla som gatan. Dina sedan länge pensionerade släktingar garvade glatt åt dem i den måttligt komiska tv-serien *'Allå, Allå, 'emliga armén*. För att vara subkultur är bondagesvängen ganska

folkkärt allmångods.

Ändå skrevs det sensationslystna texter om polischefen Göran Lindbergs sexattiraljer under rättegången mot honom i somras, som vore pryglarna – och inte brotten i sig – det upprörande. Kul eller farligt? Sunt eller osunt? Mainstream eller ej? Hur svårt var det för Hanna att erkänna preferensen för sig själv?

– Jag kommer ju från en bakgrund av frikyrkliga föräldrar så det pratades inte så mycket sexualitet alls hemma ...

Aha! Där har vi ditt "trauma". För kan inte det också användas som en vanlig förklaringsmodell ...?

– Tja, jag är ju rätt avvikande idag så

man kan säkert gräva fram många förklaringar. Men jag tror att alla genomgår en fas då man tänker att man är onormal. För mig uppkommer det intima i en sexuell relation när det finns en maktförskjutning. Att acceptera det var såklart en process, och i och med att jag är transsexuell så hade jag flera avvikande bollar i luften. Utan internet hade jag nog fått rejäla problem. Där kunde jag prata med likasinnade, testa fantasier. Det innebar också en viktig insikt: Det blir inte automatiskt så som man har föreställt sig.

– Pratandet gav mig ramar. För någon som inte har ramar tror jag det kan spåra ur fullständigt. Då har man bara den

”Men vi behöver också ett samhälle med mindre kontrollbehov. De talas hela tiden om riskeliminering snarare än riskkonfrontation.”

där driften som man vill leva ut.

Det löper en röd tråd mellan Hannas ramar och Anna Svenssons resonemang om synen på våldtagnas destruktivitet. Svensson funderar, tar sats och börjar om meningen några gånger innan den kommer ut rätt, men när den kommer tänker jag genast på Hanna.

– Jag tror att det är bra att medvetandegöra sig själv och jag tycker inte att det gör så mycket om man i den processen är lite självdestruktiv. Det är väl lite det som är felet i hur vi förhåller oss till de här strategierna. Den vedertagna synen är ju att om du är ute och ligger runt lite så är det dåligt och hemskt, trots att det egentligen finns en enkel förklaring – man tar det man behöver. Sen är det man behöver kanske inte det allra bästa i det långa loppet, men just då är det vad som krävs.

Hannas BDSM-praktik är en läggning och inte någon strategi för att hantera mörka minnen. Men i de fall där man kan se praktiken – eller för den delen någon helt annan sexuell utlevelse – som konstruktiv krishantering finns ju ändå alltid risken att man trampar på ännu en mina. För den som söker sig till BDSM för att krishantera finns det förstås fallgropar. Kan flickan i Malmö ha fallit i en sådan? Sökte en strategi och fann ett haveri? För att hitta rätt i ett mer isolerat socialt sammanhang krävs ju alltid en viss period av efterforskningar kring just den här subkulturens umgängesregler. Men vad händer om BDSM blir mer mainstream i populärkulturen? Går lite av det där med praxis och sociala koder förlorat och finns det i så fall en fara med att fler kastar sig huvudstupa in i praktiken utan att först söka ramar?

– Så kan det förstås bli, säger Hanna.

– Det där händer då och då – oavsett ålder. Men jag tror ju att det positiva

överbäger det negativa. Mainstreamifieringen gör att man slipper skambiten i att känna sig avvikande och fel. Ju fler populärkulturella referenser som finns desto lättare är det att känna sig normal. Jag menar, för min del var det ju inget man kunde läsa om i *Kamratposten* direkt.

XZENU HAR EN liknande syn på saken och menar att populariseringen också gör det lättare att respektera sig själv och sina partner, så att man undviker både självdestruktivitet och hänsynslöshet.

– Det man behöver tänka på är *hur* man lever ut sina fantasier. Det gäller oavsett om de är rosafluffigt rara eller mörka och dramatiska. Om de ska levas ut i verkligheten måste det vara en ömsesidig lek, på alla inblandade parter villkor. En hundra procentigt ”snäll” fantasi är på ett sätt farligare än en fantasi med sadistiska inslag.

Farligare hur då?

– Det blir lättare att hänge sig åt önsketänkande om vad den tilltänkta partneren vill eller borde vilja. En artikel i satirtidningen *The Onion* handlade om en man som betedde sig precis som i en gullig romantisk komedi, och sen blev jätteförvånad när han plötsligt arresterades för stalking.

Populärkulturellt värre – och ändå går det snett. Det är inte lätt att vara människa med drifter, fantasier och demoner. Och någonstans är det här vi landar. I det faktum att det kan gå snett. En självdestruktivitet, om än med ett ack så konstruktivt och strategiskt syfte, kan resultera i ett bakslag som sänker en ännu djupare. Inte heller är alla lika bra på sin krishantering. Det finns, som Anna Svensson påpekar, de som inte känner sina egna begränsningar. Naturligtvis kan det bli farligt ibland.

Vad gör vi åt det då?

– Gud, jag vet inte. Som närstående kan man, respektfullt, påpeka att det här sättet att leva på inte är bra. Finnas där och försöka få personen att rikta sin energi åt rätt håll. Men vi behöver också ett samhälle med mindre kontrollbehov. De talas hela tiden om riskeliminering snarare än riskkonfrontation. Och riskkonfrontation är ju vad många gör när de söker upp ett tidigare övergrepp. Man måste inse att det är okej att ta risker och okej att det går snett ibland. Motgångar är till för att överlevas.

Okej. Så kontentan av den här artikeln är med andra ord shit happens?

– Jo, rätt ofta landar det väl där.

ATT NÅGOT ÄR en reaktion på ett övergrepp behöver inte innebära att syftet är att göra sig själv illa. När vi förminskar de många vägar som människor kan välja för att hantera en kris förminskar vi också människorna som gör valen. Då blir de viljelösa offer som vi knappt kan tillskriva vårdnaden om sig själva. Det är en grov förenkling av långt mer komplexa öden och den förenklingen återspeglas regelbundet i debatterna om prostitution, våldtäkter och övergrepp där offer temat dominerar stort och blir avgörande för såväl lagstiftning som hur vi bemöter de människor det ytterst handlar om.

Varför hör vi aldrig tolkningar där risktagandet ses som en strategi för att ge världen och intimiteten en chans att bevisa sig bättre och värdigare än hitills? Eller en strategi för att brotta ned sina demoner?

För jo, jag tyckte också att den där tjejen i min bekantskapskrets var dumdrigtig. *Shit could have happened*. Men jag tyckte också att hon gjorde något konstruktivt och rationellt. Lite som att äntligen grabba tag i den där spindel. ☸